

Emne nr. 39.

Sløftidsmat ved familiefester.

A. Fødselen.

Best i kvart opend hadde dei ei lylpekorva med barseldst. Summe henta dei då nær mori vart sjuk. jordenor var det langt etter og dei sok leetaling for arbeidet, og lærta ei for Tass.

1. Det var stik å gå med barseldmat. Dei måtte helst vera der fyrr mori stod op, så for 3^{ie} dagen kom konne, slettingar og venimor med barseldmat.

2. Dei kunde komme fleire i lag, summe dagar kunde det vera eit heilt lag op til 4-6 stykke.

3. Det kunde henda dei samtala om kva dei skulde læra med seg. Men eller om gjekk det mykje på rjamegraut. Dei som ikkje hadde rjame kunde koma med ei stor rookrus eller eit fint kjalbei til lærne, labbar, eller sokkar.

4. 3^{ie} dagen byrja konne å koma - ja gjerne fyrr og var det var slett eller gode venner.

5. Det måtte gjerne vera 14 dagar eller minst ei uke millom dei gjorde nyt leesok.

6. Rjamegraut var den grunnaste maten; men dei kunde og koma med risengraut og semeliegraut. Det lear sume med seg.

Summe grauter geyrde dei så gjerne i ei som kombiste i lusi - så hadde dei mat i lange tider framette. Vellevnet skulde og smaka på rjamegrauten alt for fyrste dagen - Dei hadde tur for det var lra:

7. Fyrste gangi var det helst rjamegraut kom den same fleire ganger så kunde dei ha risengraut, sjokolade, eit fairslykke brøst eller drøle, kva som høvde best for henne. Tugen fast regel, tur og.

8 - Konene bar gjerne barselgranten i ein am-
bar, rasemåla eller lerent m. rasemativ.
andre hadde fine treskaler, men dei
nyare hadde granten i store rosute
steintriskaler utan og med lok.

9 - Barselgrant kalla ein berre grantane
Men det kunde vera fleire slag barselsmat.
T. d. dravle - berste, kling - knispelerod m.
sjokolade - rjome, sauporim o. a.

10 - So sant kona sjelv kunde kona seg
avgarde måtte ho gå sjelv, men det
kunde vera undantak ho sende andre
i sin stad. Solus lunge eg mi mor
sende meg til Anna Gjernes med sengem-
mat 3 døger - Men kona som hadde
de gjest var alt oppe og stod med
avnen og varndi seg - Det var ei
arbeidsom flink kona ditte som intje
låg og lata seg. Dei skulde helst ligge til
og med 3 døger -

11. Eg har aldri høyrte at mammen fylgde
med - men derimot var det en mann
i Viki heit som Tangvatne som dei
kalla hjelpkona. Han laud seg til å
gjera det arbeidet som derse gjorde.
Det var å ta mat karnet, vaska og mæla
det, og amma som fylgde med i slett lève.

12. Alle som kom med sengemat måtte få
braktering enten det var gut eller jente.
Dei sette då fram dei teffane dei hadde
fenge, grant, dravle o. a. m. Kaffe til.

13 - Dei tala om dei hadde vore i barsel-
lesak, eller i konebesak, eller sengjematlesak -

14 - Dersom kona hadde dårleg hjelp kunde det
hende at ho had konene som hadde sendt
henne sengemat til eit festleg samvær når ho stod opp.
Dei som hadde leringa sengemat vart då imbedne.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

14- Deare maltidi kalla ein gjerne "barscil" eller
greviteviffa. Den dagen barne var til daps-
sa dei gjerne at barne skulde skivslast, og
da helt dei og gjestebad. Som dei kalla skif-
laveiffa. Dei had dei fadrane til barne og
gjerne nakne andve, slekt eller vener -.

15- Ugifte mødre skulde ein andve minst
mogeleg - Men det var dei som har senger-
mat til slike og - Det var gjerne Havgianer-
kvinnor, slike som var grepne av menneske-
verde som dei sa. Det er no eit barn om
det er lausingsbørge og -.

16- Skikken skifte lit om sen. Det luyje ondag
1905 og frametter. Fyrst på Vassvengen sa
lit etterkant oppgyver luydene - Men sume i
dag fyrkjenn det her på Vass at dei kjenn
med kjempraut til learselkana - Og det
star høgt i kurs, millom alt det andre
dei no finn på å leera til sengerkonene.

17- Sume av konene hadde gjerne med ein
liten ting til den nyfødde. Det kunde vera
dapsluba, eit sakkepar, ein liten kapp, ei
smukke eller eit kjolbøy.

18. ja nå går det mykje på kakor, leimbeckte
og korditarkakor, ellers er det sa mangt
dei finn på å glida sengerkonen med. Blomster
er no det fyrste, so kan det vera kaffilappar,
kakefat, barnstol av yrase sleg. Sume kjenn
og med middagsmat. Gjerne svinkeleikar
som. mullekrem, barnestol og sume legg seg
saman og kjøper heile barnvagner at barne.

19- Dapskalus helt dei i eldre tid og. Dei had dei
fadrane og gjerne nakne slektingar og vener.

20- Dette selskape kalla dei learscil eller
skitlaveiffa. Dei sa barne var til skilla
Og at det var mange skitlabarn -.

31- Det var dei som kom med "godno"-sen-
dinga til barsålet. Det var dei hets bes-
temødrene det då. Det kunde vera smår
smalasaida, ein griserygg eller eit spamm
ryane. Dette dei dei kom med skulde lura-
kast til middag i vella. Eg trur inkje
dei hadde noka leestunt matsetil til
denne dagen.

32- Den som bar barnet til dåpen hadde
den største ære den dagen. Kvinnene var
helst kladd i bønad denne dagen, dei som
stod fadra då. Dersom ho hadde god råd
den som bar barnet, måtte hun giva mest.

33- Erna lurka dei mykje bønad her på
Voss når dei ber barn til dåpen. Om
vinteren gjerne vetebønad og vår og su-
mar har dei nasjatrødder - men
undantak er det na mykje av..

Ofta gjev dei pengar no til dåpogåva. Det
er om lag kr. 20.00 vanleg. Men det er og mange
som kjøper barneskei, "spisestekt", ein syltekap
eller andre minneting til barnet.

B- Fødselsdag.

24- I min barndom feira dei inkje fødselsdagar
men det kunde benda ein fekt ein småting
denne dagen frå mor eller lestemor. Det
kunde vera ein lommeduk eller ein silkeduk.

25- No derimot har dei gjerne ei leikakaka
nr. smørerød til leide for barn og voksne.
Yed runde tall 70-75-80 o. s. l. er det reine
gildi no, dersom den eldre inkje set seg
i mot det då: Bømeqratt, dravte, bling o. y. a.

26- Denne ber dei inn til fødselsdagen, andre
kjem for å grestja billette med dagen. Dei
har gjerne blomar med eller andre nyttige ting.
Dette er na for tidi.

27- Sumne legg seg saman og kjøper gjerne ein god stol til den gamle, andre kakefat, koppar, kjøletøy, forklating, gensara og ikkje minst vert det blomar, gjerne kakor og - blundne gjester har og givar med.

Dette gjeld då helst dei store dagar - .

28- Derom dei gjorde noko krus for fødselsdagen i eldre tider, så laga dei gjerne ein god kjøtmiddag eller skik og brød då.

Eller dei kofte rjomegrant og hadde kling. Då var det no reine festen - men det var får som oplevde slik era - .

29- Til barna brukte dei alltid lys på kaka.

Den er aftast heimabakt, sume tider kan den vera kjøpt, så får dei gjerne klinge, smirerød og brus eller saft til drikke attåt. Sumne brukte apelsinsens. Andre brukte gjerne kakau eller sjokolade til drikke. Dei vakse derimot brukar ikkje lys på kaka - men same maten som barna herre det dei må ha kaffe og sume har då ein kop sjokolade etterpå.

C. Konfirmasjon - .

30. Det tid eg vart konfirmert var det får som helt noka gjestebud denne dagen. Men då mine foreldres slekt var så spreid på Tass så bad mor nokre slektninga og gode kjerringa inn til baker Olsen på Tassvangen. I heimen hans fekk me då halda til!

Der vart dei då traktete med skillingballar, kringlor, vøsterbrød og stompstivar attåt hadde me sjokolade. Det var ei festleg samkoma. Slikt kunde herre henda for eg var alline gjente i heimen, men eg hadde då 6 år.

31- Nå er det reine bryllupsfestar når ein ungdom vert konfirmera. Det kom i lenk lit om sen 1920 åri, nokon fyrja fyrr andre kam med seinare.

32- Fyrst skal ein då leda fadram, ellers er det mykje individuelt. Summe leer presten, som dei har lese med, og gjeme læraren og. Andre tek inga hensyn til det. Dei leer dei som dei likar å vera saman med.

33- Na er det luts presangar det går på.

Gjentene får smykker, pynteting, leaker og nyttige ting. Gutane får gjeme lammebøker, foartemona, ring, leaker, turredskap og songes.

34- Det er helst du som kommer til gjeste- leudet som gir. Blomster sender mange. Det kan også vera folk som ikkje har anledning å koma i veilla som sender gavar til konfirmanter.

35- Summe har kakor frå konditoren, andre leakar sine kakor heime. Det er småkaker, kvitkaker og bløtkaker som vert lenkt. Noka serly kake vert og ikkje om.

D- Bryllup-

36- I gamal tid helt dei gjeme bidlevitsla.

Det finst dei som gjere det i dag og.

37- I eldre tider då skulde gjestene få sjå i lafte om det var mange kistar, leva med singklar og gangklar - så skulde dei fylgje i leia å sjå på stivle, om det var leia med gjerkeflykkje, korv, kjøt og gryton. Deretter var det i fjøret å sjå på leuskar psen og i hælida for å sjå på lagre der. Ut desse skulde dei få innsikt i for det var der dei hadde rikdomane sine.

Ellers hadde dei god gamaldagsmat ein slik bidlevitsle søndag, eller helg.

37- I eldre tider var det eit fola stak med leryl:
 lappi. Det skulde bakast mykje krotalerid og det
 skulde bryggjast. Allis slakta dei gjerne eit
 leist, bu, gjædkalu, sau eller gris, attåt
 lanka dei rågheskjæt både speke og til kokking.
 Keitla byrja alt leudlaupsæfta. Då kom det
 mange til gards med "fadno" so dei kalla
 det. Det kunde vera ymse ting: smør, kjeane
 kjøt, flusk, mjølk og dravle. Tidleg bryllups-
 dagen kom brurepikene ridande tilgards.
 Slektvinga som var jordegjentar vart gjerne
 fyretrekte til dette verve. Gjentone var fust
 kladdi i sin beste star. jordegjentone hadde
 7 syltknappa i leirtrøyene sine mens dei
 andre hadde berre 6 syltknappar, på
 denne måten kunde dei lett finna ut
 kvem som vart eigar for garden. Det
 fylgde gjerne ein gut med for å hente
 hestur kvinnatt. Denne måtte alltid
 gi ein kring og gjerne smaka eit.
 Brylluppi kunde vara fleire dagar og
 samkoma kunde ljoda på mange ting.
 Brylluppi var helst om våren på jonsokkil.
 Det kunde lunda slikt måtte ordnast til
 om hausten eller vinteren men det var
 no ikkje som det skulde vera då.
 Dei reid til kyrkje. Fyrst reid nokre unge
 menn dei kalla fyretidara so kom gjerne
 spelmannen, deretter farane so bryllups-
 folki, etter dei mennene, so konene og
 gjentone tilslut. Det kunde vera mykje
 humar og vittigheiter som blanda seg
 inn i desse fylgje. Salis hevde det ei
 gang at dei vænta på presten. Då var
 det ein av fadrane som sa. Me får ta
 til å syngja: I jesu navn skal all var

8

gjerning sje - so faur die stemmai kvem
sa ve. Eller ska me ta: hav á tank á
evig are, om De tytskja da hove leire -
Da leudrádi náma sig heimen skæst
die far die gjerne 9 skot. Hestane vaer
hentu og alle die som kom far á henta tustun
mátte fá bræka på leyflupsmaten. Helst
vaer det dá ein kling og lit ál die fekk.
So bar det inn med leyflupsfolki til miiddig
Þrus og leudgam sat i hásete gjerne mid
eit ábla áttim seg. Fadran og alt etter
þang og vurdnað udover. Maten kom
pá haldet. Det var helst rjamegraut, Ráj-
keflskag kját m. grynсад til. Die sang
gjerne þru maten og sume laste bordlovr.
So livde die dá på gud mat, dauv og mara
i fleire dægr. Sam þandig leuckto die á
dra heim i stor lejark leyflupsnatti
og mens gjertene sar var det unge folk
ike og stal skarne til gjertene. Disse
hengde die ap i lejarki som die þadde
sett ap i time. So ankjonerte die ut
desse skarne når morgam kom. Denne
morgam var det mangt gjertene fam
pá fátum sine salis hadde ein eit
grytelok, ein ammar ein trjug og æt
det die kunde tima far á gå turrkodd
i time til die fekk skone sine æt.

38. Det var kvar dag eit horudvalbid.

1ste dagen rjamegraut, kapt ráykekját
þusk og korv m. ertur og gryn i Suppa -

Sidan på dagen var det gjerne dravle
og kling og kakelstiver til om kvellen
kunde det vera bersta m. flakbåd, smár
lit korv og gjerne kling og ál dá
sar die leuckto myki den tid.

38-A. Det var 3 måltider første dagen.

B. Dei var ikkje så lundne til rekkjelygn:

man. Kjött, fisk, karr m. grønesupa fekk dei gjerne fyrst - så rjomegraut og dravle.

(Dei skaut gjerne når rjomegrauten skulde leerast på leardet.) Kvitt var det då kring ål og gjerne mjølk fyrr kaffen kom i leud. Til kvils brukte somme då ei retta fram det sūrle som var att etter middagen til det fekk dei då kvar sin flabberid stykke og ein kunde sjå dei eldre mennene tok fram sine talikningar for slira og sjere ap kjötta. Dei hadde gjerne ikkje knivar til alle.

C - I kvart bryllup måtte dei ha rjomegraut, kring og leide spekekjöt og røykekjöt, sime leyfje og med fersk kjöt. Det vart då skvera som stit.

D - 2de dag brudde dei gjerne leufisk og risengrøpsupa eller vanleg mjølkesupa. Til middag - 3de dag brukte dei ofte speke- mat spekekjöt m. poteter flabberid og godt sjyr til eller rjomekolla. Denne maten åt dei gjerne ute på marki, og dei kunde dela seg ap i små flokker.

Då leuri vart skanta sette ho og brudgomen seg ned ut hord i tinn og alle måtte då koma å gå skautadram. Det var gjerne leumewin eller parkwin. Så kom det menn med spekekjötlar og hand dei ei skiva og i andre handi hadde dei ei skål so leud dei om pengar i skåli. Dei som la i skåla fekk gjerne ei kvit krittripa i ryggen so såg ein kvinn som leudla for seg.

Desse pengane fekk kokkekona m. lyejpara. Hjelparane kom gjerne til gards 2de eller 3de dagen. Då fekk dei smaka på leide det eine og andre.

- 39- Gjestene brukte å sende etter lyartelag og etter den stand og stilling de var i. Nogen var så ærkeføre at de sendte meir enn dei hadde råd til, herre for ondoine - Mange kom med rjonnambara, andre med smør, kjøtt, fisk og gjør i mjølk eller korn.
- 40- Smøret krotte dei gjerne litt ut med eit jern, så det var små robus på det appoi. Dei sende då i utkrota endara op til 3 kg. Andre som hadde mindre råd leringa herre ei stor smøraskja med, den og var utkrota m. mønster som var brost inn i tre. Så var det ei bode på romint og.
- 41- Det kunde vel hende at lemmamen samlet inn kjøst når han had til luyllups; men eg veit ikkje om nokar som gjorde det. Derimot var det heilt sjølvsagt at mjølk til drøvelar skulde naboane syta for. Aaraste sliktoringane kjøpte na til jøu all nis, med laking koking og amror.
- 42- Gamalt kallar dei sendingane her for "godno".
- 43- Det var då i fyrste rekkja skyldfalki som kom med sendingar. Men allik dei var det gode naboar og tener som gjerne leringa noka til luyllups -
- 44- Alle som kom med "godno" fekk traktoring; men dei fekk det gjerne enkeltvis.
- 45- Dei sende gjerne ein kring med luyllatt med dei som kom med sending til festen.
- 46- Det var nokre flinke konor, som var vanlegvis i fteke for å stå for maten. Desse laga då kringur og sylte for heimattsendingane. Desse konene kalla me "Kiflekonor" "sime kalla dei, reiskonor."

- 47 - Det hender enno her på Voss at brylluppi varer 2 døgn - Men det er då lærre på bardegårda og får av di og. Ein skutta med desse fjoridagars bryllup ikring 1880 og utsetta.
- 48 - Skalli vert ofte teke i bruk no til bryllup. Men di som har plass og kan skaffa hjelp held enno mykje bryllup i heime.
- 49 - Mange reiser inn til byen og lat seg vigsla der, andre gjeng på Sarenskriverkontoret. Desse held då ikkje noka lag.
- 50 - Di næraste og nær m. slektinga sendes likevel sine gæver om di inkje gjem i noka bryllup. Desse vert då gjerne leddes saman til ein festleg kvell seinare i gang.
- 51 - Summe held fest på bryllupsdagen, andre lærre med runde ball. Det fins og di som går frå einannan eller nokre lækkelege og slitsame år -

E - Gravøl -

- 52 - Ein had no fyrst grende, so var det skyldfalki heilt til systkimbarni. Di molke ap i heimen, so kærde di so man til gravstaden. Slike vart tala ut i heimen gjerne av ein langjeunar, eller lagpreiker eller lærar sum tider kom prestur og tala ut like og; men det var no ei serleg æra det då.
- 53 - Eg hugsar lærre om at gravølet varte ein dag. Då fekk di frokost fyrr di reiste til gravplassen og då di kom heimatt fekk di middag og so kvellmat. Sum reiste heim alt etter middagen.
- 54 - Maten vart helst sett fram på langbord. Ellers brukte di alle di bord di hadde i slike høve om det var mange gjester.

55- Til gravøis brukte dei mykje å leryggja i eldre tider, og maten måtte vera av den beste, draule, kling, lutefisk eller kjøtmiddag. mjølkessuppe eller kjøtsepa - Spekkkjøt, sild eller steik var ikkje rette maten den dagen.

56- Dei kallar det gravøl (middag kalla dei dåvren)

57- Dersom det var for liten plass i heimen fekk dei gjerne halde til hjå naboen eller og hjå ein slektning som levde nær.

58- Sumne av gjestene tok sendingen med seg. Andre sendte den på fyrehand.

59- Det skulde gjerast med omsorg, og dei pakka gjerne sendingane inn i kvite, reine lindukar.

60. Eg trur ikkje det var anna kalas, enn dei had saman ein del då liket vart lagd i kista. Den samkoma var då dagen eller døden inntraff. Då var det ein som bar frå bibelen og dei song eit par sanger. Etterpå var det då gjerne draule og kling til dei imbedne.

61- Det kunde vera forskjell på maten, og særleg dersom det var ein lagdekar eller ei lagdetans, lest å ikkje skriva det eg veit om det, men at dei åt berregraust når ein døde som var ugift har eg ikkje

62- I den seinare tid held dei gravferdi = ^{høyt} middagane på hotell eller pensjonat. Sumne held ein enkel familiefest heime. Likevel det er ofte store lag i desse samkomene. Det har vore op til 300 eit lag og var med på. Det var på Malm på Voss. Men det vanlige drier seg om 100 og 150 - stundom meir andre gonger mindre, alt etter stand og stilling.

63 - Det minste med alkoholfarbruket omkring 1880 - På den tid tok frivoldsretrola til på Voss 1885 var mange menn i bygdi skorne som avhaldsfolk i Vinne og Larn med.

Det var fannjunker og gardsbruker Pagnald Glimme som fekk den fyrste avhaldstalaren til Voss. R. Glimme leibala talaren sjelv.

64 - Hjemmebygging og heimatsending helt seg lengst ved Lyrklepp. Det har me enn i dag - Ved gravøl slutta dei tidlegare med bygging og sending heimatt onlag ved 1880.

65 - Middagen ved gravferdi nå er for det meste på hotell, pensjonat eller kafé.

Dei næraste slektningane kjem gjerne til heimen og får frakost. Dei andre møter pume opp ved heimen eller ved 'gravkapellet'. Ikket stund sune tider i kyrkja eller i eit anna forsamlingshus der då falki møtest og presten held ein tale. Klause mest forlagde og gjerne sang og musikk til.

66 - Her på Voss har eg ikkje hørt om nokon som nytt alkohol no.

67. Alle som tykkjer ha råd til det held leggavelsesmiddagen på hotell.

68. Dei lenka helt å gå å lee til gravferder - Berre dei som er langt borte må ein senda skriftleg innlydelse til. Det var vel onlag ved 1900 dei lyryja senda brev eller kart til innbyding. Tidlegare sende dei had med kjensinger og veur.

69. Då leusmannen slutta å lysse ut nyhetene frå preimen sin utan kyrkja, måtte ein lyryja seg til avisene. Det var onlag ved 1800 års skiftet. Dei mest velstående kom då fyrst med sine avertissemang, og så kom falket etter -

F. Nye festar.

M

70 - 17de mai har god tradisjon. Då må det vera rjomegraut og spekkkjøtt m. poteter og grønne erter til. Dei som ikkje har råd å laga rjomegraut, kokar då dravle. Mange har både rjomegraut og dravle denne dagen.

71 - Marsdagen feirer dei no i alle heimmar på Vass. Meininga var då at mar skulle få ein ekstra festdag; men mange seier at mar fekk ein dag til, med meir trakk og strær enn vanleg.

Meist alle visne kokar litt ekstra til denne dagen. Det skal vera bløtkake og andre småkaker for det skal då vera fest. Mange kjøper kake til mar frå kreditoriet og.

72 - Farsdagen feirer falt få emne. Likevel sinner er nå lypeju med det og.

73 - Middagen skal då helst vere lett og men så tek dei det opp i kakevegen - Bløtkake må det vera og andre kaker og.

74 - Bakaren på Vass averterer om marsdagen og lokkar med fleire gode baster kaker. Offisielt det får ein tips frå radio og ukeblad med gode oppskriftar på bløtkake.

Fleire farrubinga averterer og gjemne tips til gávor. Det skal vera gávor og til mar denne dagen frå far og alle barna. Far vert det ikkje gjark så mykje for grunnen er vel mykje den at han må sjelen betala moroc ofte -

75 - Marsdagen vart kjent gjennom avisene. Det stod dit og lange artiklar. Mykje vakker og bra er skreve til mar. Far derimot har ikkje fenge den plass i bladi. Det er vel og ein grunn at dagen hans ikkje er så i Norden.